

Professionsutvecklande grupphandledning för pedagoger

En intervjustudie om hur pedagoger beskriver sin
erfarenhet av professionsutvecklande
grupphandledning

Christina Almqvist

Anna Holmberg

Vår presentation kommer att ta upp:

- Vilka är vi och varför står vi här?
- Sammanfattning av vår studie i 3 DELAR
- FÖRDJUPNING DEL 1: Professionsutvecklande grupphandledning som fenomen - teoretisk bakgrund
- FÖRDJUPNING DEL 2: Vår studies resultat
- FÖRDJUPNING DEL 3: Studiens slutsats -Handledningens paradox
- Diskussion och frågor

Vilka är vi?

Christina Almqvist

- Utbildad lärare i SO-ämnena för år 4-9, samt läst bl.a specialpedagogik och handikappvetenskap.
- Arbetar som speciallärare i år 7-9 samt arbetar idag 50% som processledare för PRIO i Karlskrona kommun.
- Verksam som handledare i professionsutvecklande grupphandledning och som forskande lärare inom Undervisningslyftet i Karlskrona sedan 2012.

Anna Holmberg

- Utbildad lärare i svenska och engelska för gymnasiet.
- Arbetar idag som utvecklingsstrateg för Karlskrona kommuns förskolor och grundskolor.
- Verksam som handledare i professionsutvecklande grupphandledning och som forskande lärare inom Undervisningslyftet i Karlskrona sedan 2012.

Sammanfattning av vår studie:

DEL 1

Vår studien har utforskat så kallad **professionsutvecklande grupphandledning**. Studien har fokuserat på ett synsätt där handledning ses som **ett processinriktat inlärningstillfälle** där deltagare från olika **pedagogiska yrkeskategorier** med **hjälp av varandra** formulerar, stärker och utvecklar existerande kunskaper och erfarenheter så att dessa kan tas tillvara i den praktiska verksamheten. Professionsutvecklande grupphandledning har inte någon längre tradition inom utbildningssektorn men har under de senaste decennierna blivit allt vanligare även inom denna sektor.

DEL 2

Syftet med studien har varit att undersöka hur handledda pedagoger beskriver sin erfarenhet av professionsutvecklande handledning. En undersökning genomfördes där kvalitativa intervjuer gjordes med elva pedagoger, vilka ingår i professionsutvecklande grupphandledning inom ett pågående kompetensutvecklingsprojekt. Studien visar pedagogernas uppfattning av syftet med den professionsutvecklande grupphandledningen, hur de upplevt handledningstillfällena samt om, och på vilket sätt, handledningen haft påverkan på deras lärarprofession.

DEL 3

Pedagogernas uttalanden i intervjuerna har tolkats och utifrån denna tolkning har en paradox blivit synlig; en paradox som av oss benämnts som *Handledningens paradox*.

Professionsutvecklande grupphandledning

Vi reder ut begrepp som är av vikt för vår studie.
Vi lyfter handledningen som fenomen, handledningens syfte
och dess teoretiska bakgrund.

Centrala begrepp i studien:

Handledning (yrkesinriktad)

Grupphandledning

Lärarprofession

Professionsutvecklande grupphandledning

Handledning (yrkesinriktad)

```
graph TD; A[Handledning (yrkesinriktad)] --- B[Socionomerna som på 1980-talet först såg handledning som ett stöd i yrkesutövningen och i utvecklandet av professionen.]; A --- C[Idag ett viktigt inslag i yrkespraktiken för merparten av de som arbetar inom socialt arbete.]; A --- D[Samtalsform som präglas av reflektion om yrkespraktiken. Stärker legitimiteten för yrkesgruppen och hos verksamheten. Genom handledning kan de yrkesverksamma själva bearbeta och utveckla kvaliteten i sin egen profession, vilket är en viktig del för att öka samhällets förtroende för yrkesverksamheten.]; A --- E[Ett "urvattnat" begrepp? Förvirring kan råda kring begreppet på grund av att det gått inflation i hur, var och när begreppet handledning används.];
```

Socionomerna som på 1980-talet först såg handledning som ett stöd i yrkesutövningen och i utvecklandet av professionen.

Idag ett viktigt inslag i yrkespraktiken för merparten av de som arbetar inom **socialt arbete**.

Samtalsform som präglas av **reflektion om yrkespraktiken**. Stärker **legitimiteten** för yrkesgruppen och hos verksamheten. Genom handledning kan de yrkesverksamma själva bearbeta och utveckla kvaliteten i sin egen profession, vilket är en viktig del för att öka samhällets förtroende för yrkesverksamheten.

Ett "**urvattnat**" **begrepp**? Förvirring kan råda kring begreppet på grund av att det gått inflation i hur, var och när begreppet *handledning* används.

Definitionen av begreppet *handledning* - en avgränsning:

Handal och Lauvås (2001) avgränsar definitionen av den yrkesinriktade handledningen på följande sätt:

- den ingår i en professionspräglad utbildning eller yrkespraktik,
- den tar upp förhållandet mellan teori och praktik inom professionen eller yrket,
- den knyter an till studentens eller yrkesutövarens egen verksamhet,
- den syftar till att utveckla den “praktiska yrkesteorin” hos den som får handledning,
- den bedrivs i samtalsform som präglas av reflektion om praktiken

Handal och Lauvås (2001) och även Normell (2002) menar vidare:

- Syftet för handledning är inte i första hand inriktat på lösningen av ett speciellt problem eller en speciell uppgift

Grupphandledning

- Handledaren organiserar och leder gruppen.
- Grupphandledningen är kontinuerlig över tid.
- Gruppformatet tillför mervärde till den reflektiva lärandeprocessen.
- Kärnan i handledningen är att skapa förståelse för hur du själv påverkar och påverkas av omgivningen
- Samspelet mellan deltagarna ger ökade infallsvinklar och nya perspektiv vilket leder till vidgade referensramar och en beredskap inför framtida utmaningar i arbetet.

Jmfr: Konsultativ handledning (grupp/enskild)

- Handledaren handleder utifrån sin profession inom det område som handledningen rör, ex specialpedagog, kurator
- Handledaren är "experten"
- Handledaren tillkallas när problem anses finnas.
- Handledningen varar till dess att "problemet" är löst.
- Leder ej till utveckling av gruppens profession, endast till ökad kunskap om det aktuella området för problemet.
- Gruppens egen kunskap och erfarenhet tas ej tillvara.

Den traditionella handledning som främst förekommit inom skolans värld har varit av konsultativ karaktär.

Lärarprofession

Professionalism anges vara detsamma som yrkesmässig utövning och professionell anges vara yrkesskicklig som yrkesman. (SAOB)

- Lärarprofession är förmågan att **kunna hantera de komplexiteter** som läraren ställs inför i sitt yrke. Förändrade arbetsvillkor i skolan har lett till en ökad komplexitet inom läraryrket.
- Lärarprofessionalitet kan enbart utövas av en lärarkår som har **arbetsvillkor** som *tillåter* dem att vara professionella.
- Lärandets sociala dimension, att **lärare ingår i ett kollektiv**, ingår i en lärares professionella identitet. Lärare måste verka tillsammans!

Angeläget att det finns processer som kan hjälpa till att strukturera den professionella dialogen för lärare.

Professionsutvecklande grupphandledning

Vänder sig till personer som arbetar inom yrken där man arbetar med människor.

Yrken av denna karaktär behöver vara i **en ständig process av förändring och utveckling.**

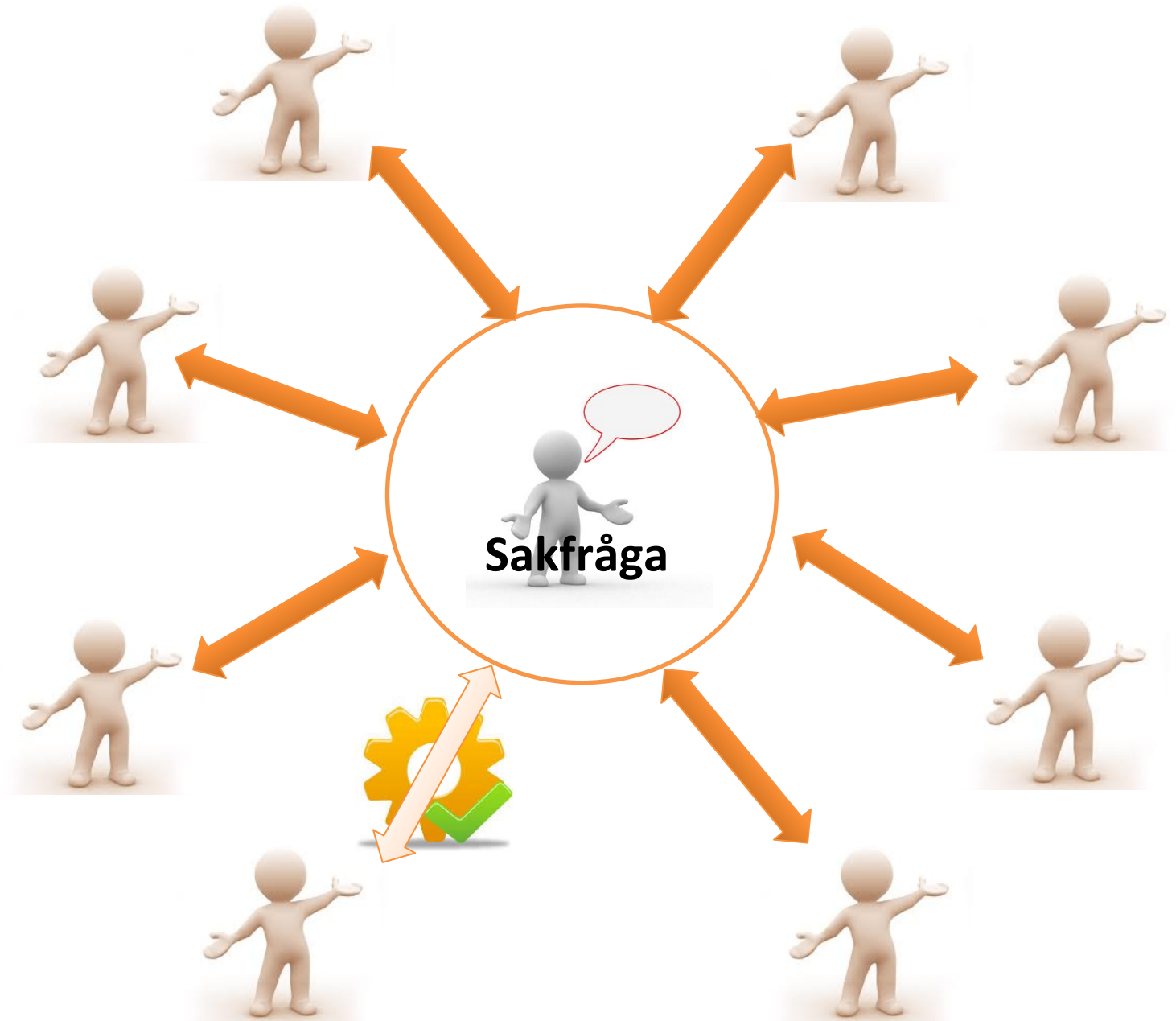
Att arbeta med människor ställer höga krav på yrkesutövarna - en särskild yrkesskicklighet och en slags intuitiv inlärd och praktisk förtroghetskunskap, en så kallad tyst kunskap. Grupphandledning fyller en viktig funktion eftersom den **tysta kunskapen hos pedagoger ges utrymme och får verbaliseras i handledningen.**

Gemensam kompetensutveckling:

Ger pedagogen tillfälle att tillsammans med andra pedagoger i grupp testa, behandla, ompröva och utveckla sina kunskaper och erfarenheter för att stärka sin kompetens. Genom att få förståelse för relationer mellan människor och händelser utvecklas kvalitén i yrkesprofessionen.

Hur går ett handledningstillfälle till?

Tidigare forskning

Följande effekter av professionsutvecklande grupphandledning har påvisats i tidigare genomförda studier:

- Handledningen har påverkat och gjort skillnad i **bemötandet av eleverna** samt lett till en ökad **anpassning av undervisningen** till elevernas utveckling
- Möjligheten till att kunna **reflektera och utbyta erfarenheter** av varandra har upplevts som betydelsefull och har lett till ökad kunskap om eleverna.
- Handledningen har lett till personlig utveckling som i sin tur ansågs ha bidragit till **skolutveckling**.
- Pedagogernas tankesätt upplevdes ha förändrats och att det genom detta skett ett lärande och en utveckling. Handledningen upplevdes ha lett till **ökad självreflektion** och fördjupning, vilket lett till att de kan se situationer från **olika perspektiv**.
- Ett ökat **professionellt handlande** i olika situationer.
- Relationen och förhållningssättet mellan lärarna ansågs ha påverkats positivt.
- Personalstödjande effekter i form av **minskad stress och ökad trivsel** hos de anställda.
- Verksamhetsinriktade effekter i form av att arbetslagen och medarbetarna blivit stärkta då de samarbetade och hjälptes åt mer samt att de fått ett **gemensamt förhållningssätt**.
- Professionsutvecklande effekter. Detta i form av en **ökad kompetens** och en ökad kunskaps- och yrkesrollsutveckling hos de anställda. Genom att handledningen givit dem energi, stöd och bekräftelse ansåg lärarna att de **stärkts i sin profession**.

Thimgren (2009), Dahlqvist (2012) och Arvidsson & Gustafsson (2010)

Genomförd studie

Vi går igenom studiens syfte, metod och resultat

Synen på professionsutvecklande grupphandledning grundar sig i följande teorier:

- **Dialogen och Platons sokratiska metod**
Dysthe, Platon, Segolsson och Pihlgren
- **Utveckling i samspel med andra - *det lärande samtalet*.**
Vygotskij, Dysthe, Säljö och Bruner
- **Kontextens betydelse för lärandet**
Gjems
- **Systemteorin**
Caplan & Caplan, Handal & Lauvås, Normell och Öqvist

Studien syftade till att besvara följande frågeställningar:

- Hur beskriver pedagogerna syftet med professionsutvecklande grupphandledning?
- Hur beskriver pedagogerna sin upplevelse av själva handledningstillfällena?
- Hur beskriver pedagogerna att den professionsutvecklande grupphandledningen påverkar deras lärarprofession?

Metod för undersökningen:

- Datan baseras på semistrukturerade intervjuer med elva pedagoger.
- Pedagoger från så många olika handledningsgrupper som möjligt, från olika skolor, med undervisning i olika ämnen och med skiftande antal år bakom sig i yrket.
- Transkribering samt efterföljande analys utifrån tre olika läsningar.

Pedagogernas övergripande inställning till handledning och deras upplevelse av själva handledningstillfällena:

- Även om det var i varierande grad så gav samtliga intervjuade pedagoger uttryck för att ha en positiv inställning till handledningen:

“Bra att få avsatt och bestämd tid för diskussion kring pedagogiska frågor. “
“Skönt att få stanna upp i ett stressigt yrke”

- Men det fanns faktorer som ansågs inverka negativt:

“Jag är positiv till handledningen i sig, *men* det är det här med tiden som jag nämnde. Är det detta som man ska lägga tiden på? Som sagt, jag tycker jag haft nytta av den, någon annan kanske tycker att man inte ska behöva lägga den tiden på det. (...) Jag kan själv känna det också, att nu ska vi sitta där i 1,5 timmar, jag hade ju kunnat göra det och det. Så är det ju hela tiden, vi slåss inom oss själva om tiden och vad vi ska använda den till.”

- Tiden som negativ faktor framkom även i samband med att flera pedagoger vittnade om att de ibland inte hunnit reflektera över någon dilemmafråga att ta med sig. Detta fick dem att känna sig stressade till handledningssamtalen:

“Då (inför handledningssamtalen) har jag känt mig stressad och negativ. Bara `åh (pustar) nu är det handledning också`. Man har funderat på ett dilemma på vägen dit och sedan bara krystat fram något. (...). Men när man väl gjort det så har man känt att det var bra att vi fick det gjort. Det är lite som storstädning”

- En stor del av pedagogerna vittnade om svårigheten att hitta en dilemmafråga samt om en upplevelse av att vilja “göra rätt”.

Pedagogernas beskrivning av det upplevda syftet med handledningen:

- **Majoriteten av respondenterna såg handledningen och dess syfte ur ett närstående tidsperspektiv:**
 - Handledningens syfte är att hitta lösningar på problem
 - Handledningens syfte är att delge varandra tips och erfarenheter
 - Handledningen har ett terapeutiskt syfte, dvs att få "prata av sig"

- **En del av respondenterna såg handledningen ur ett mer långsiktigt perspektiv och såg då att handledningen ledde till:**
 - reflektion, analys och diskussion kring pedagogiska bekymmer
 - att få sätta ord på sina tankar och därmed få stöd i sin tankeprocess
 - att det blir en gemensam utveckling tillsammans som lärare och att det leder till en större samsyn inom kollegiet
 - att de som lärare blir en starkare yrkesgrupp

Pedagogernas beskrivning av hur handledningen påverkar deras lärarprofession:

- **Nästan hälften av respondenterna ansåg inte att handledningen lett till någon påverkan på deras yrkesprofession. Flera av de här pedagogerna kunde dock i andra frågor ge svar där de ansåg att handledningen haft någon form av påverkan på deras yrkesvardag.**

“När jag känner att det är något i min undervisning som jag är missnöjd med så funderar jag nu mer i banor av vad som är själva problemet i detta, inte bara vad jobbigt det här är nu då, utan att man mer försöker att hitta om det är en enskild elev det beror på, är det en grupp eller är det på mig.”

“Vet i gudarna om det har utvecklats min profession (...), det kanske sker ett kollegialt lärande men att jag som är i det kan inte se det.”

- **Övriga respondenter upplevde handledningen som en process och såg dess påverkan på längre sikt. De ansåg att handledningen påverkar deras lärarprofession genom att det bidragit till**
 - samlärande och en samsyn inom yrket
 - en ökad självreflektion och ett ökat självkritiskt tänkande; en förmåga att kunna se sig själv som en aktiv del av upplevda problem
 - att de blivit “öppnare” och försöker se flera lösningar
 - startandet av tankeprocesser där situationer ses ur flera perspektiv

Studiens slutsats:
”Handledningens paradox”

En analys av respondenternas utsagor gav följande insikt:

VAD FRAMKOM?

- Det framkom en frustration inför handledningen en frustration över svårigheter att hitta en dilemmafråga att ha med sig samt svårigheten att ställa “rätt sorts frågor” under handledningen.
- En stor del av respondenterna upplevde inte handledningen som utvecklande och några tyckte att det tog tid då de kunde gjort annat.
- Några gav uttryck för att ha andra förväntningar på handledningstillfället, t.ex att få svar, lösningar och tips.

En analys av respondenternas utsagor gav följande insikt:

VAD FRAMKOM?

- Det framkom en frustration inför handledningen en frustration över svårigheter att hitta en dilemmafråga att ha med sig samt svårigheten att ställa "rätt sorts frågor" under handledningen.
- En stor del av respondenterna upplevde inte handledningen som utvecklande och några tyckte att det tog tid då de kunde gjort annat.
- Några gav uttryck för att ha andra förväntningar på handledningstillfället, t.ex att få svar, lösningar och tips.

VAD KRÄVS?

- Grupphandledningen som form kräver kunskaper om yrkesinriktad handledning som företeelse för att leda till professionsutveckling.
- Det krävs att man använder och utvecklar förmågan att se sig själv utifrån; att se hur man själv påverkar och påverkas av omgivningen - perspektivbyte.
- Det krävs att du ser att handledningen är en kompetensutveckling du själv är en aktiv del av - ett kollegialt lärande.

En analys av respondenternas utsagor gav följande insikt:

VAD FRAMKOM?

- Det framkom en frustration inför handledningen en frustration över svårigheter att hitta en dilemmafråga att ha med sig samt svårigheten att ställa "rätt sorts frågor" under handledningen.
- En stor del av respondenterna upplevde inte handledningen som utvecklande och några tyckte att det tog tid då de kunde gjort annat.
- Några gav uttryck för att ha andra förväntningar på handledningstillfället, t.ex att få svar, lösningar och tips.

VAD KRÄVS?

- Grupphandledningen som form kräver kunskaper om yrkesinriktad handledning som företeelse för att leda till professionsutveckling.
- Det krävs att man använder och utvecklar förmågan att se sig själv utifrån; att se hur man själv påverkar och påverkas av omgivningen - perspektivbyte.
- Det krävs att du ser att handledningen är en kompetensutveckling du själv är en aktiv del av - ett kollegialt lärande.

Deltagarna förväntas delta i handledningen utifrån givna förmågor, förmågor som handledningen i sig syftar till att utveckla hos deltagarna. Studien visade att det finns ett glapp mellan den kunskap och de förmågor som krävs av deltagarna och det som de faktiskt kan, vet och känner till om handledning som företeelse.

Handledningens paradox

“Om handledningen ska ge det självkritiska och självreflektiva tänkandet som den är tänkt att kunna åstadkomma, vilket i sin tur också möjliggör professionsutveckling, måste deltagarna redan innan handledningens början ha viss förmåga att kunna se sig själva utifrån.

Enligt denna tankegång ställs därför handledningsdeltagaren inför en paradoxal situation; villkoret för att genom grupphandledningen kunna nå professionsutveckling är att du som deltagare redan *innan* första mötet med grupphandledningen som företeelse innehar de kunskaper och förmågor du genom handledningen förväntas utveckla.”

(Professionsutvecklande grupphandledning för pedagoger, 2014)

“Den största effekten är det att man vågar titta på sig själv och det man gör och det är det man måste ha med sig i det här jobbet”

Citat från en av respondenterna

Detta visar på den insikt som både är en *förutsättning* för, och en *konsekvens*, av en handledning som är professionsutvecklande.

Frågor och diskussion:

- Professionsutvecklande grupphandledning för pedagoger!
 - utmaningar?
 - möjligheter?